

μαζεύονταν όλοι οι όμιλοι των Μωμόγερων από τα γύρω της Λιβεράς χωριά¹¹ στο Τσεβιζλούκ, τη σημερινή Μασκα. Ήταν ένα θέαμα άνευ προηγουμένου, να βλέπει κανείς 150-200 φουστανελλοφόρους να χορεύουν και να τραγουδούν στις πλατείες, γεγονός που τονίζει για άλλη μια φορά και τον εθνικό χαρακτήρα του Δωδεκαημέρου στον Πόντο.

**«Τα Κάλαντα οι Μωμό'ερ
'τα Φώτα οι ποπάδες
Ναίλι τη μαυρομάναν ατ'π'έχ'
έμορφους νυφάδες!»**

Φτάνοντας στα Θεοφάνεια, η λαϊκές δοξασίες πιστεύουν ότι με τον καθαγιασμό των υδάτων θα φύγουν επιτέλους όλα τα δαιμόνια και θα διαλυθεί κάθε επικίνδυνη ατμόσφαιρα που έχει δημιουργηθεί τις τελευταίες 12 μέρες. Όλα θα επανέλθουν στη φυσιολογική τους κατάσταση και θα κλείσει έτσι το μαγικό βιβλίο του παραμυθιού των γιορτών. Την ημέρα αυτή οι γυναίκες σε πολλές περιοχές του δυτικού Πόντου μοιράζουν ξερά σύκα, μήλα και ροδάκινα. Όταν θέλουν να δώσουν χρήματα σε μικρά παιδιά, καρφώνουν τα κέρματα στα αντίστοιχα φρούτα, όπως συνήθιζαν οι Βυζαντινοί.

Τα ποπτικά κάλαντα των Φώτων που είναι περισσότερο γνωστά, είναι αυτά της Οινόης, με 24 στίχους, που κατ'αναλογία με τα πρωτοχρονιάτικα κάλαντα που αναφέραμε παραπάνω, ξεκινούν με όλα τα γράμματα της αλφαβήτου.

**«Από της Ερήμου ο Πρόδρομος
ήλθε να βαπτίσει τον Κύριον
Βέβαιον Βασιλέα εβάπτισε Κύριον
και Θεόν ομολόγησε
Γηγενείς σκιρτάτε και χαιρέσθε
τάξεις των αγγέλων ευφραίνεσθε» κτλ.**

Μετά τη ρίψη του σταυρού στο νερό και την εύρεση του τυχερού της χρονιάς, ο παπάς κάθε χωριού στον Πόντο, μαζί με τον «τυχερό» και ολιγομελή συνοδεία, γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι, όλο το χωριό, ψέλνοντας το «Εν Ιορδάνη βαπτιζομένω σου Κύριε...». Κάποιοι απ'όλους κρατούσε ένα δισακκόν όπου ο κάθε σπιτονοικοκύρης έριχνε συνήθως χρήματα και ξηρούς καρπούς. Λέγεται ότι καμιά φορά οι παπάδες...συνοδευτικά με όλους αυτούς τους ξηρούς καρπούς που συνέλεξαν, ήθελαν και κάτι να πιούν. Έχοντας αστείρευτο χιούμορ, λοιπόν, ως γνήσιοι Πόντιοι, μετέτρεπαν το τροπάριο ... κατά το δοκούν :

**«Εν Ιορδάνη βαπτιζομένω σου Κύριε
εν τοις Τριάδος εμφανέρωθη
προσκήνυμα.....
και τον κόσμον φωτίσας ΔΟΣ ΚΡΑΣΙ !!!»**

προσωποποίηση της μομφής και της κατηγορίας. Οι Ιερείς του Μώμου, οι ακόλουθοί του στη μεγάλη (βακχική) γιορτή είναι οι Μωμόγεροι.

Οι Πόντιοι, αν και φανατικοί χριστιανοί, διατήρησαν πολλές αρχαιοπρεπείς συνήθειες από τους προγόνους τους. Είναι το αρχαιότερο είδος θεάτρου (διθύραμβος) και συνάμα το πιο σύγχρονο (θέατρο δρόμου). Έχει ευετηριακό χαρακτήρα, πραγματοποιείται δηλαδή για το καλό του νέου έτους.

Η ολοκληρωμένη μορφή του δρώμενου, όπως διασώθηκε στη Λιβερά της Μασσούκας, αποτελείται από τον Κορυφαίο (Μωμόγερο), τη χορευτική ομάδα (ορχείται και άδει), τη θεατρική ομάδα (αυτοσχέδιο διάλογοι) και τους μουσικούς (λύρα, αγγέλιον).

Ο αρχηγός των Μωμό'ερων, μπαίνοντας στην αυλή κάθε σπιτιού και απευθυνόμενος στον νοικοκύρη, λέει¹⁰ :

**«Ποίος είμαι; Κανείς 'κ είμαι!
Ση κοσμί την τσάρχαν κείμαι.
Όθεν έρχουμ'εκέι πάω
κι ίντιαν έν γραφτόν εφτά'ω.
Τ'όνομα μ' αν θέλτ'ς να παίρτ'ς,
αδελφό μ' έτον Οπέρτ'ς!
Έρθα εγώ κι ακούω Οφέτος
κι έχω ημέρας με το μέτρος.»**

Κατά τη διάρκεια του χορού, κάποιος θεατής κλέβει τη μία νύφη και κρύβεται μαζί της. Συνήθως, κατ'εντολή του αρχηγού τρέχουν προς αναζήτησή τους και με τη βοήθεια του διαβόλου ή άλλων μελών του θιάσου, δεν

αργούν να τους ανακαλύψουν. Στη συνέχεια, ο γιατρός εξετάζει τη νύφη και διαπιστώνει τη σεξουαλική της κακοποίηση. Το πρόστιμο είναι ανάλογο της οικονομικής κατάστασης του απαγωγέα, και ορίζεται από τον τσανταρμά(λαϊκός δικαστής), που έχει ήδη συνωμοτήσει με το γιατρό. Η εξέταση της νύφης, που προσποιείται την ατιμασμένη, είναι μία από τις πιο κωμικές σκηνές του δρώμενου και παρακολουθείται με μεγάλο ενδιαφέρον από το παρευρισκόμενο πλήθος.

Ο μύθος της αρπαγής της Περσεφόνης (κόρη της θεάς Δήμητρας) από το Θεό του Κάτω Κόσμου Πλούτωνα, είναι γνωστός. Η οργισμένη Δήμητρα, σταμάτησε να δίνει καρπούς και η Γη ξεράθηκε. Όλη η οικουμένη κινδύνεψε να αφανιστεί από αστία. Οι άνθρωποι και τα ζώα έφτασαν σε κατάσταση απόγνωσης και ο Δίας, εισακούοντας τις ικεσίες τους, μεσολάβησε και υποχρέωσε τον Πλούτωνα να αφήσει την Περσεφώνα να επιστρέψει στη μητέρα της. Ο Πλούτωνα, όμως, ξεγέλασε την κόρη και της έδωσε να φάει ένα ρόδι, με αποτέλεσμα να μην είναι πάντοτε με τη μητέρα της στον επάνω κόσμο, αλλά το ένα τρίτο κάθε χρόνο να επιστρέφει στον άντρα της στον Κάτω Κόσμο. Γι αυτό η Γη καρπίζει το διάστημα που η κόρη είναι με τη Δήμητρα, ενώ «κοιμάται» όταν κατεβαίνει στον Κάτω Κόσμο. Ας σημειωθεί οι νύφες των Μωμό'ερων φορούσαν περιδέραιο φτιαγμένο από διάφορους ξηρούς και αποξηραμένους καρπούς.

Στο τέλος της διεξαγωγής του δρώμενου,

1. συνήθως βελανιδιάς.
2. περιοχή Μασσούκας.
3. Ας σημειωθεί ότι υπάρχουν και λόγια χριστουγεννιάτικα κάλαντα στον Πόντο με 24 στίχους, όπου ο καθένας ξεκινά με διαφορετικό γράμμα της αλφαβήτου:
Άναρχος Θεός καταβέβηκεν και εν τη Παρθένω κατώκησεν
Βασιλεύς των όλων και Κύριος ήλθε τον Αδάμ αναπλάσασθαι
Γηγενείς σκιρτάτε και χαιρέσθε τάξεις των αγγέλων ευφραίνεσθε κτλ.
4. τσουρέκια, γλυκά, φρούτα, ξηρούς καρπούς, σιτάρι κ.α.

5. από βλάψιμον ή αχπάραμαν.
6. τα λεγόμενα καλαντέσα.
7. χωριό της Αργυρούπολης του Πόντου
8. τα σπίτια στα χωριά του Πόντου είχαν στο κάτω μέρος το στάβλο. Αυτό σήμαινε ότι στο σπίτι ήθελαν αγόρια και στο στάβλο θηλυκά μοσχάρια.
9. Το έθιμο διατηρείται ακόμη και σήμερα σε πολλά χωριά της Κοζάνης (και όχι μόνο) με καταγωγή την ευρύτερη περιοχή της Μασσούκας του Πόντου.
10. Παραλλαγή Άνω Μασσούκας
11. Καπικιοί, Χατζάβερα, Δανίαχα, Κουσιτιδί, Βερούζαινα.